

HELSINGIN KÄRÄJÄOIKEUS

Porkkalankatu 13
00180 Helsinki
*029 56 44200

LAUSUNTO

16.12.2015

Liikenne- ja viestintäministeriö
kirjaamo@lvm.fi

Viite: Liikenne- ja viestintäministeriön lausuntopyyntö 11.11.2015
LVM/174/03/2013

Asia: Lausunto hallituksen esityksen luonnoksesta alkolukkolaiksi ja ajokorttilain muuttamisesta

Yleistä

Esityksen keskeiset tavoitteet eli liikenneturvallisuuden parantaminen ja lainsäädännön selkeyttäminen ovat kannatettavia.

Alkolukkojen teknisten edellytysten ja tähän liittyvän hallinnon sekä terveystieteiden alkolukon osalta käräjäoikeudella ei ole lausuttavaa.

Valvotun ajo-oikeuden koeaikaa koskevan pykälän sanamuotojen selkeyttäminen on perusteltua virheellisten tulkintojen välttämiseksi (ehdotettu 67 §:n 3 momentti).

Helsingin käräjäoikeus pitää muutoin esitystä tuomioistuimen määräämän valvotun ajo-oikeuden osalta varsin ongelmallisena. Toteutuessaan ehdotus vaarantaisi kansalaisten yhdenvertaisuutta ja oikeusturvaa sekä aiheuttaisi tuomioistuimille huomattavasti tarpeetonta työmäärän lisäämistä.

Rikoksen johdosta määrättävän valvotun ajo-oikeuden tulisi jatkossakin perustua asianosaisen vapaaehtoiseen pyyntöön. Alkolukkoa ei ole perusteltua säätää pääasialliseksi ja vain ilman nimenomaista kieltäytymistä määrättäväksi ajokieltoseuraamukseksi.

Esityksen tavoitteet ovat myös saavutettavissa oikeusturvaa vaarantamatta ja huomattavasti vähäisemmin kustannuksin siten, että poliisi tiedottaisi epäillylle aktiivisesti esitutinnan aikana mahdollisuudesta saada valvottu ajo-oikeus tarvittaessa myös jo ennen tuomioistuinkäsittelyä.

Ajokieltoasian käsittely käräjäoikeudessa

Nykyinen menettely ja ehdotettu muutos

Voimassa olevan ajokorttilain 69 §:n 1 momentin mukaan käräjäoikeuden on määrättävä muusta kuin huumausaineesta johtuvaan rattijuopumukseen syyllistyneelle valvottu ajo-oikeus, jos ajokieltoon määrättävä tätä itse pyytää.

Esityksen keskeisimmän muutoksen (67 a § 1 momentti) mukaan tuomioistuimen olisi aina määrättävä rattijuopumukseen syyllistynyt valvottuun ajo-oikeuteen, jos henkilöllä on vakinainen asuinpaikka Suomessa eikä hän ole muusta syystä ajokiellossa. Valvottua ajo-oikeutta ei kuitenkaan saisi määrätä ilman henkilön suostumusta. Voimassa olevan lain mukaisesti tämä koskisi vain alkoholista aiheutuneita rattijuopumuksia.

Lähtökohdat valvotun ajo-oikeuden määrittämiselle

Valvotun ajokiellon määrittäminen käräjäoikeudessa on tällä hetkellä hyvin harvinaista. Tämä on käytännön kokemuksen mukaan perustunut lähes yksinomaan siihen, että henkilöt eivät ole olleet halukkaita sitoutumaan alkolukosta aiheutuviin huomattaviin ja pitkäaikaisiin kustannuksiin.

Edellä mainitun perusteella voidaan olettaa, että jatkossakin valtaosa epäillyistä ei halua alkolukolla valvottua ajo-oikeutta. Pelkästään jo tämä seikka huomioon ottaen valvottua ajo-oikeutta ei ole tarpeen muuttaa pyyntöön perustuvan sijasta kaikille lähtökohtaisesti tuomittavaksi ajokieltoseuraamukseksi.

Esityksessä (s. 8) on kiinnitetty huomiota siihen, että koeajan pituutta koskeva epävarmuus on rajoittanut alkolukon hankintapäätöstä. Yksittäisessä tapauksessa ei kuitenkaan voida etukäteen sitovasti ottaa kantaa valvotun ajo-oikeuden koeajan pituuteen vaan asia ratkaistaan vasta rattijuopumusrikosta koskevassa käräjäoikeuden tuomiossa. Tällöin on otettava huomioon muun muassa rikoksen laatu ja teko-olosuhteet, henkilön mahdolliset aikaisemmat rikokset sekä ajokiellon vaikutukset henkilön toimeentuloon ja välttämättömään liikkumiseen.

Poliisi määrää yleensä väliaikaisen ajokiellon heti rattijuopumuksen tapahtumahetkellä. Rikoksen tekoajan ja käräjäoikeuskäsittelyn välinen aika vaihtelee tapauksittain, mutta käytännössä tämä on vähintään useita viikkoja tai joitakin kuukausia. Väliaikaisen ajokiellon kesto on otettava huomioon käräjäoikeudessa varsinaista ajokieltoa määrättäessä. Näin ollen monissa tapauksissa ehdoton ajokielto ei jatku kovinkaan pitkään tuomion jälkeen.

Väliaikaisella ajokiellolla ei ole sen sijaan merkitystä valvotun ajo-oikeuden vähintään vuoden mittaista koeaikaa harkittaessa, mikä on osaltaan myös vähentänyt kiinnostusta alkolukon käyttöön.

Kieltäytymisestä varmistautumisen ongelmat

Suuri osa rattijuopumusrikoksista käsitellään käräjäoikeudessa joko

kirjallisessa menettelyssä (laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 5 a luku) tai vastaaja haastetaan suulliseen pääkäsittelyyn uhalla, että asia voidaan ratkaista ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan (8 luku 11 §).

Monissa rattijuopumustapauksissa vastaaja ei siis ole paikalla kärjäoikeuden istunnossa, jossa häneltä voitaisiin nimenomaisesti tiedustella mahdollista kieltäytymisestä valvotusta ajo-oikeudesta.

Kirjallisessa menettelyssä vastaaja toimittaa kärjäoikeudelle valmiilla lomakkeella olevan kirjallisen ilmoituksen, jossa hän myöntää syyllistyneensä teonkuvauksen mukaiseen rikokseen ja, jossa hän ilmoittaa lupuvansa oikeudestaan suulliseen käsittelyyn. Haasteessa vastaajalle varataan lisäksi tilaisuus kirjallisen vastauksen toimittamiseen, mutta valtaosassa tapauksissa tällaista ei saada.

Ehdotuksen mukaan tuomioistuimen tehtävänä olisi ilmoittaa kieltäytymisoikeudesta asian käsittelyn yhteydessä.

Kirjallisen menettelyn kohdalla tämä siis tarkoittaisi ilmeisesti sitä, että kieltäytymisoikeudesta tulisi nimenomaisesti ilmoittaa vastaajalle haasteen yhteydessä. Mitenkään muutoin kärjäoikeus ei kirjallisessa menettelyssä yleensä ole yhteydessä vastaajaan ennen asian ratkaisemista. Ehdotuksen taustalla lienee ajatus, että poliisin on esitutkinnassa selvítettävä henkilön suostumus alkolukolla valvottuun ajo-oikeuteen (sekä selvítettävä hänelle sen sisältö ja kustannukset) ja että tällainen suostumus katsotaan lähtökohtaisesti riittäväksi valvotun ajo-oikeuden määräämiseen kärjäoikeudessa. Muutoinhan pelkkä kieltäytymisoikeudesta ilmoittaminen ei voine olla riittävä. Asiasta olisi syytä nimenomaisesti lausua vähintään ehdotuksen perusteluissa.

Kirjallisessa menettelyssä vastaaja ei yleensä toimita kärjäoikeudelle kirjallista vastausta. Näin hänen tosiasiallinen suostumuksensa ja sen tarkka sisältö jäisi usein epäselväksi.

Ratkaisun uhalla pääkäsittelyyn haastettujen vastaajien osalta selvitys suostumuksen puutteesta jäisi lähes poikkeuksetta saamatta. Käytännössä valtaosa näin haastetuista ei toimita mitään kirjallista vastausta. He eivät myöskään saavu paikalle kärjäoikeuden istuntoon. Näin ollen heidän kannanottonsa ajo-oikeuden osalta saattaa usein jäädä riittävästi selvittämättä.

Molempia edellä mainittuja menettelyjä koskien on lisäksi huomioitava, että rattijuopumisrikosten vastaajina on myös paljon ulkomaalaisia tai muuta kuin kotimaisia kieliä osaavia. Heidän osaltaan väärinymmärrysten tai puutteellisen suostumuksen mahdollisuus on vielä tavanomaistakin suurempi.

Kärjäoikeuden on siis useissa tapauksissa käytännössä varsin vaikeaa riittävästi varmistautua siitä, että henkilö ei haluaisikaan automaattisesti tuomittavaa valvottua ajo-oikeutta.

Valvotun ajo-oikeuden peruuttamisesta

Edellä mainitun perusteella on olemassa varteen otettava vaara, että kärjäoikeus tulisi määräämään alkolukolla valvottuun ajo-oikeuteen suu-

ren määrän henkilöitä, jotka eivät tosiasiallisesti halua alkoholukkoa tai joilla ei ole taloudellisia edellytyksiä suoriutua sen kustannuksista.

Tämä puolestaan johtaisi siihen, että käräjäoikeuden tulisi ehdotuksen 69 §:n mukaisesti järjestää lukuisia käsittelyjä valvotun ajo-oikeuden peruuttamisesta. Vastaja olisi haastettava uudelleen saman ajokieltoasia käsittelyyn. Sitä siis käsiteltäisiin siis useissa tapauksissa kahteen kertaan käräjäoikeudessa.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana rattijuopumuksia on tullut poliisin tietoon keskimäärin 23.600 kappaletta vuodessa, joten kysymyksessä on käräjäoikeuksien kannalta huomattava määrä (Tilastokeskus, poliisin tietoon tullut rikollisuus 2014, 4. vuosineljännes, s. 2).

Ehdollinen ajokielto on peruuttamistilanteissa määrättävä kokonaisuudessaan täytäntöön. Tilanne muodostuu kohtuuttomaksi vastaajalle, jolle olisi ensin puuttuvan kieltäytymisen vuoksi määrätty valvottu ajo-oikeus. Henkilölle määrättäisiin tällöin teosta vasta useiden kuukausien kuluttua voimaan astuva ehdoton ajokielto, eikä asian aikaisempaan käsittelyyn kulunutta aikaa mitenkään otettaisi huomioon.

Toisaalta mikäli vastaajalle olisi nykyisen käytännön mukaisesti määrätty ensin väliaikainen ajokielto ja tämän jälkeen käräjäoikeuden ehdoton ajokielto, hän olisi jo todennäköisesti kärsinyt ajokiellon kokonaisuudessaan.

Rangaistuksesta ja oheisseuraamuksista

Rattijuopumusrikoksia koskeva oikeuskäytäntö on hyvin pitkälti vakiintunut. Perusmuotoisesta rattijuopumuksesta (rikoslaki 23 luku 3 §) tuomitaan lähtökohtaisesti sakkorangaistus, jos aikaisemmat rikokset tai muut erityiset syyt eivät anna aiheutta muuhun lopputulokseen.

Päiväsakon rahamäärän tulee olla kohtuullinen sakotettavan maksukykyyn nähden, minkä johdosta rahamäärä on riippuvainen henkilön verotuksen mukaisista tuloista sekä elatusvelvollisuudesta (rikoslaki 2 a luku 2 §). Alin päiväsakon rahamäärä on tällä hetkellä 6 euroa.

Alkoholukon käytöstä aiheutuu esityksen mukaan nykyisin 110-160 euron kustannukset kuukaudessa, ja alkoholukkoa tulee käyttää vähintään yhden vuoden koeajan.

Esitetty valvotun ajo-oikeuden automaattinen määrääminen johtaisi siihen, että vähävaraiselle henkilölle saatettaisiin tuomita lähtökohtaisesti varsinaisen rangaistuksen lisäksi muu seuraamus, jonka rahallinen määrä ylittäisi moninkertaisesti varsinaisen rikoksesta tuomittavan rangaistuksen. Tätä ei voida pitää rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän kannalta perusteltuna. Menettely olisi omiaan johtamaan kansalaisten eriarvoiseen kohteluun. Vastoin esityksessä mainittua lakiehdotusta voitaneen pitää myös perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuusperiaatteen kannalta ongelmallisena.

Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Esityksessä on virheellisesti arvioitu vaikutukset viranomaisten

toimintaan. Valvotun ajo-oikeuden määrääminen yksittäisessä asiassa ei lähtökohtaisesti lisää tuomioistuimen työmäärää, sillä jo nykyisin on arvioitava ajokiellon määrääminen ja tähän liittyvät seikat.

Valvottua ajo-oikeutta koskevan suostumuksen tai kieltäytymisen selvittäminen lisää käräjäoikeuden työmäärää. Varmuudella selvittäminen onnistuu vain siten, että vastaaja kutsutaan henkilökohtaisesti käräjäoikeuden pääkäsittelyyn, mikä ei voi olla tarkoitus. Rikosprosessin tulee olla tarkoituksenmukaista ja tehokasta.

Vaihtoehtoisesti valvotun ajo-oikeuden peruuttamista koskevien käsittelyjen voidaan olettaa lisääntyvän huomattavasti, mikä lisäisi merkittävästi käräjäoikeuksien työmäärää.

Alkolukkojen mahdollinen lisääntyminen ei merkittävästi vähentäne tuomioistuimessa käsiteltävien asioiden kokonaismäärää, sillä tämä on pitkälti riippuvainen poliisin suorittaman liikennevalvonnan määrästä.

Lopuksi

Esityksen tavoite alkolukon käytön lisääntymisestä on perusteltu. Tätä ei kuitenkaan saavuteta muuttamalla valvotun ajo-oikeuden määräämistä käräjäoikeudessa esityksessä ehdotetulla tavalla, sillä lainmuutos toisi mukanaan huomattavia uusia ongelmia.

Esityksen keskeinen tavoite on saavutettavissa alkolukkoa koskevan tiedottamisen lisäämisellä. Tämä tapahtuu yksittäisessä tapauksessa parhaiten siten, että poliisi rattijuopumusepäilyn yhteydessä informoi epäiltyä valvotun ajo-oikeuden mahdollisuudesta. Näin ollen henkilö voisi halutessaan välittömästi ryhtyä toimiin valvotun ajo-oikeuden hankkimiseksi jo ennen asian käsittelyä käräjäoikeudessa.

Lausunnon on valmistellut käräjätuomari Henrik Härkönen.

Laamanni

Tuomas Nurmi